

STYRDOKUMENT I BOTKYRKA KOMMUN

Riktlinjer för pedagogiska lärmiljöer i förskolan

Strategi
Program
Plan
Policy
Riktlinjer
Regler

Diarienummer: UN/2021:00303

Dokumentet är beslutat av: Utbildningsnämnden

Dokumentet beslutades den: 31 augusti 2021

Dokumentet gäller för: Botkyrka kommuns förskolor i kommunal regi

Dokumentet gäller till den: 31 augusti 2026

**BOTKYRKA
KOMMUN**

Dokumentet ersätter: Pedagogiska miljöer i Botkyrkas förskolor UF/2020:141

Dokumentansvarig är: Verksamhetsområde förskola

För revidering av dokumentet ansvarar: Verksamhetsområde förskola

För uppföljning av dokumentet ansvarar: Verksamhetsområde förskola

Relaterade dokument: Riktlinje för arbetet med flerspråkighet i förskolan

Innehållsförteckning

Inledningsord	4
Vision	4
Riktlinjernas syfte	4
Teoretiska utgångspunkter	4
Ett sociokulturellt perspektiv	5
Pedagogiska relationer	6
Transdisciplinärt lärande	6
Styrdokument	7
Viktiga utgångspunkter	7
Centrala begrepp	8
Pedagogiska lärmiljöer inomhus och utomhus	9
Lärmiljöer som ska finnas både inomhus och utomhus ...	10
Miljö för estetiska läroprocesser	10
Miljö för bygg och konstruktion	10
Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik	10
Miljö för att läsa, lyssna och berätta	10
Miljö för interaktion och rollek	10
Lärmiljöer med huvudsakligt fokus inomhus	11
Miljö kring måltidssituationer	11
Miljö kring hygiensituationer	11
Miljö kring entréhallsituationer	11
Lärmiljöer med huvudsakligt fokus utomhus	12
Rörelse, en viktig del av barns hälsa och välbefinnande	12
Miljö för miljömässig hållbarhet	12
Förväntningar	13
All personal ska	13
Förskollärare ska	13
Biträdande rektor ska	13
Rektor ska	14
Verksamhetschef ska	14
Uppföljning	15
Tidplan	15
Matrisunderlag	16
Matris för förskolans lärmiljöer inomhus	16
Matris för förskolans lärmiljöer utomhus	19
Referenser	22

**BOTKYRKA
KOMMUN**

Inledningsord

En av de mest värdefulla åtgärder som ett samhälle kan göra för barns hälsa är att skapa goda uppväxt- och lärandemiljöer från tidig ålder.¹ En bra lärmiljö ger förutsättningar för att Botkyrkas förskolebarn att aktivt utveckla kompetenser och förmågor.

Riktlinjer för pedagogisk lärmiljö i förskolan beskriver vad som förväntas av de lärmiljöer som förskolebarnen i Botkyrka kommun möter. Riktlinjerna omfattar fysisk, social och pedagogisk miljö i förskolan och ska bidra till likvärdig utbildning av hög kvalitet i samtliga kommunala förskolor i Botkyrka.

Riktlinjen är ett användbart underlag för enskilda förskollärare, barnskötare och arbetslag samtidigt som de också har betydelse för hela förskoleenheters strävan mot kvalitativ och likvärdig utbildning.

Vision

Utbildningsförvaltningens vision är:

Botkyrkas barn och elever skapar världen, bygger kunskap och mening, utmanar och öppnar gränser, visar solidaritet och tilltro till andra.

I en pedagogisk lärmiljö får visionen följande innebörd:

- Att lärmiljöerna inomhus och utomhus skapar förutsättningar för Botkyrkas barn att utveckla kompetenser och förmågor, så som ett aktivt medborgarskap kräver, nu och i framtiden.

Riktlinjernas syfte

- Riktlinjen syftar till att öka medvetenheten om den pedagogisk lärmiljöns betydelse.
- Riktlinjen ska verka för att skapa likvärdiga förutsättningar.
- Riktlinjen ska användas för att kvalitetssäkra lärmiljöerna inomhus och utomhus.

Teoretiska utgångspunkter

I enlighet med vad som anges i läroplanen ska miljön i förskola ska ge barn möjlighet att utforska, reflektera kring och beskriva sin omvärld. Miljön ska också bidra till att barnen ges tid, rum och ro till eget skapande samt göra det möjligt

¹ Vetenskapsrådet, 2015

att tillsammans med andra uppleva, gestalta och kommunicera genom olika estetiska uttrycksformer som bild, form, drama, rörelse, sång, musik och dans. I förskolans miljö ska barnen få möjlighet att konstruera, forma och skapa genom olika material och tekniker och utbildningen ska ta tillvara barnens nyfikenhet samt utmana och stimulera deras intresse för och kunskaper om natur, samhälle, matematik och teknik. De ska ges förutsättningar för bildning, tänkande och kunskapsutveckling utifrån olika aspekter såsom intellektuella, språkliga, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska. Miljön ska även bidra till att barn får möjligheter till att utveckla en allsidig rörelseförmåga genom att delta i fysiska aktiviteter och vistas i olika naturmiljöer. Vidare ska förskolan också ge barn möjligheter att utveckla en positiv uppfattning om sig själva som lärande och skapande individer.²

Skrivelserna i läroplanen ställer stora krav på de miljöer som barn möter i förskolan. Genom dessa riktlinjer framträder en riktning som ska bidra till förståelse för vad läroplanens skrivningar konkret innebär i Botkyrkas kommunala förskolor. De teoretiska utgångspunkterna kan förstås som en grund varpå riktlinjerna vilar. Personal i Botkyrkas förskolor får därigenom kännedom om vilka ställningstaganden som lärmiljöarbetet grundar sig på, vilket medför att de också har möjlighet att utveckla miljöerna utifrån dessa antaganden. De teoretiska ställningstagandena ska i kombination med beprövad erfarenhet tas i beaktande när lärmiljöerna skapas och vidareutvecklas på förskolorna.

De teoretiska ställningstagandena utgår från att lärande sker i relation till andra utifrån en sociokulturell utgångspunkt, att pedagogiska relationer av hög kvalitet har betydelse för det lärande som sker samt att barns lärande är transdisciplinärt. Nedan beskrivs de tre teoretiska utgångspunkterna och dess relation till skapandet av pedagogiska lärmiljöer i Botkyrkas förskolor.

Ett sociokulturellt perspektiv

Grunden i ett sociokulturellt perspektiv är att lärande sker tillsammans med andra. När vi utgår från sociokulturell teori innebär det att lärandet ses som relationellt och att den som kan lite mer utmanar andra till vidgad förståelse, vilket brukar kallas för en proximal utvecklingszon.³ Inom sociokulturell teoribildning används även begreppet artefakter. Det betyder i korthet att med fantasins hjälp kan ett visst föremål bli förvandlat till så mycket mer. I relation till lärmiljöerna kan det betyda att öppet material som kan utmana barns fantasi och kreativitet behöver finnas men också att vi behöver fundera över sammansättningen barn i lärmiljöerna. Om vi lär tillsammans med andra och om fantasi är en betydelsefull ingrediens i det lärande som sker behöver barn som kan lyfta varandra i detta avseende få möjlighet att upptäcka, förundras och lära tillsammans i miljöerna.

² Förskolans läroplan, Lpfö 18

³ Vygotskij, 1995

Pedagogiska relationer

Pedagogiska relationer av hög kvalitet är betydelsefullt i skapandet av en likvärdig förskola.⁴ Innebörden av vad en pedagogisk relation av hög kvalitet är utgår från en multiteoretisk sammanställning, vilket innebär att underlag hämtats från många olika forskare och studier. En pedagogisk relation av hög kvalitet antas uppstå då förskolepersonal förmår ge barn socialt, kognitivt och emotionellt stöd och när det även finns en strävan efter ömsesidig förståelse i relationen. Det betyder att omsorg ses som sammanflätat med lärande och att relationen mellan förskolepersonal och barn är viktig för det lärande som sker.

Konkret kan det i arbetat med lärmiljöerna innebära att miljöerna i sig aldrig kan ses som lika betydelsefulla som personerna som befinner sig i miljöerna. Vidare betyder strävan efter ömsesidig förståelse att den personal som är i miljöerna tillsammans med barnen behöver anstränga sig för att förstå vad det är som faktiskt upptar barns engagemang och funderingar i den miljö där de befinner sig.

Transdisciplinärt lärande

Att ha en transdisciplinär syn på lärande innebär i korthet att olika ämnen ses som sammanflätade i varandra.⁵ I relation till lärmiljöer innebär det att dessa behöver arrangeras så att material kan flyttas emellan de olika miljöerna. En miljö som byggs upp för att utmana barnens förståelse för naturvetenskap behöver även kunna användas för t ex rollek eftersom ett transdisciplinärt förhållningssätt innebär att ett lärande kan övergå och bindas samman med ett annat. Att inta ett transdisciplinärt förhållningssätt till lärande ställer krav på att personal har en tillåtande attityd till de olika miljöernas användningsområden. Samtidigt som miljöerna ska signalera en tydlighet behöver de också finnas en flexibilitet som gör det möjligt för barnen att använda dem på ett transdisciplinärt sätt. Det innebär också att ute- och innemiljön behöver ses som en helhet. En lek eller ett utforskande som påbörjas inomhus behöver kunna utvecklas och fortgå så väl inne som ute, vilket ställer krav på flexibilitet och strävan efter ömsesidig förståelse. Att Botkyrka kommun i riktlinjerna för pedagogiska lärmiljöer tagit ställning för dessa tre teoretiska utgångspunkter innebär att begreppen behöver finnas med både när befintliga lärmiljöer utvecklas och i skapandet av nya miljöer. Det betyder också att material och iordningställande av miljöerna ses som betydelsefullt, men att det är de relationer som sker i lärmiljöerna som är primära för att barn i Botkyrkas kommunala förskolor ska få en utbildning i enlighet med vad som anges i läroplanens skrivningar.

⁴ Vetenskapsrådet, 2015

⁵ Palmer, 2011

Styrdokument

Utöver teoretiska ställningstaganden finns styrdokument, allmänna råd och rekommendationer som behöver tas i beaktande när pedagogiska lärmiljöer i förskola konstrueras. Dessa presenteras mer ingående i **bilaga 1**.

Viktiga utgångspunkter

Alla barn i Botkyrka ska ha tillgång till förskoleverksamhet av hög kvalitet. Det betyder inte att alla förskolor ska se ut eller arbeta på samma sätt. Lek och utforskande utgör grund för utbildning och undervisning på alla förskolor men olika förskolor utmanar och bejakar barnen på skilda sätt och med hjälp varierande material. De utgångspunkter som redogörs för nedan är dock centrala i utformandet av lärmiljöerna på samtliga kommunala förskolor i Botkyrka.

- De pedagogiska lärmiljöerna ska spegla de demokratiska värden förskolan står för.
- Samtliga pedagogiska lärmiljöer ska erbjuda barnen språkstimulans och i varje miljö behöver det finnas aktiva ställningstaganden för att gynna språkutveckling.
- Samtliga pedagogiska lärmiljöer ska vara inkluderande för alla barn och i framtagandet av miljöerna behöver hänsyn tas till barns olikheter och skilda förutsättningar.
- Samtliga pedagogiska lärmiljöer ska präglas av en helhetssyn på omsorg och lärande.
- De pedagogiska lärmiljöerna ska möjliggöra relationer mellan barn och mellan barn och personal.
- De pedagogiska lärmiljöerna ska utmana ett transdisciplinärt lärande samt ge utrymme för barns fantasi, kreativitet och föreställningsförmåga.
- De pedagogiska lärmiljöerna förekommer såväl inomhus som utomhus och barnen ska dagligen ges möjlighet till utbildning och undervisning utomhus.
- Det sätt varpå förskolans personal rumsligt planerar för de pedagogiska lärmiljöerna har betydelse och förskolans olika rum behöver därför användas på det sätt som är mest gynnsamt för lärandet, utforskandet och kreativiteten.
- I de pedagogiska lärmiljöerna ska det digitala och det analoga samspela.

Dessa **viktiga utgångspunkter** ska genomsyra samtliga miljöer i förskolan. Utöver dessa finns även vissa **centrala begrepp** att ta hänsyn till i utformandet av de pedagogiska lärmiljöerna. Dessa begrepp presenteras närmare i **figur 1**, nedan.

Centrala begrepp

Lärmiljöerna i förskolan ska vara tillgängliga, gynna kreativitet, utmana fantasi och föreställningsförmåga, vara formbara utifrån intressen som uppstår samt vara estetiskt tilltalande för barnen. Utöver detta ska lärmiljöerna också bidra till barns delaktighet genom att vara självinstruerande och innefatta flera olika valmöjligheter. Dessa begrepp behöver därför vara centrala när lärmiljöerna utformas.

I lärmiljöerna ska dessa **centrala begrepp** samspela vilket illustreras med hjälp av figur nedan.

Figur 1:

Pedagogiska lärmiljöer inomhus och utomhus

Utifrån vision, viktiga utgångspunkter och centrala begrepp som redogjorts för ovan har en bas som innefattar sammanlagt tio pedagogiska lärmiljöer definierats. Majoriteten av dessa ska finnas såväl inomhus som utomhus. Att dessa miljöer ska finnas på samtliga förskolor betyder inte att de ska se exakt likadana ut överallt. Grunden är densamma men beroende på faktorer såsom barns ålder, barngruppens sammansättning och lokalernas utformning kommer lärmiljöerna också variera mellan förskolorna.

- **Miljö för estetiska lärprocesser**
Ska finnas inomhus och utomhus
- **Miljö för bygg- och konstruktion**
Ska finnas inomhus och utomhus
- **Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik**
Ska finnas inomhus och utomhus
- **Miljö för att läsa, lyssna och berätta**
Ska finnas inomhus och utomhus
- **Miljö för interaktion och rollek**
Ska finnas inomhus och utomhus
- **Miljö kring måltidssituationer**
Huvudsakligt fokus inomhus
- **Miljö kring hygiensituationer**
Huvudsakligt fokus inomhus
- **Miljö kring entréhallssituationer**
Huvudsakligt fokus inomhus
- **Miljö som gynnar rörelse**
Huvudsakligt fokus utomhus
- **Miljö för miljömässig hållbarhet**
Huvudsakligt fokus utomhus

Nedan följer en beskrivning av respektive miljö där det också redogörs för vad barnen ska få möta i de olika miljöerna. I riktlinjerna ges en övergripande presentation av respektive lärmiljö. Ytterligare inspiration till konkret innehåll för de olika miljöerna återfinns i den idébank för stöd och inspiration som finns tillgänglig via den digitala plattformen "Utbildning förskola".

Förskolan ska också introducera oväntade material för att säkerställa att barns intressen väcks, tas tillvara, hålls kvar och utmanas vidare. Detta innebär att lärmiljöerna vid behov kan behöva kompletteras med tilläggsmaterial. Vad detta tilläggsmaterial konkret kan bestå av varierar från en situation till en annan. Med stöd i en transdisciplinär förståelse för lärande kan det till exempel innebära att basmaterial från en lärmiljö kan bli till ett spännande tilläggsmaterial i en annan lärmiljö.

Lärmiljöer som ska finnas både inomhus och utomhus

Miljö för estetiska läroprocesser

Barnen ska ges möjlighet till konstnärlig- och skapande i ett ateljésammanhang där de får prova olika material. Genom att barnen erbjuds en stor bredd av material utmanas de till att utveckla sina färdigheter. De får också kännedom om materialets egenskaper och möjligheter. I denna miljö bör det finnas ett brett utbud av kreativt material och verktyg. Det bör finnas möjlighet till att utforska och uppleva konst, musik, drama och dans på olika sätt och i olika gruppkonstellationer.

Miljö för bygg och konstruktion

Barnen ska ges möjlighet att utmanas i sitt matematiska, tekniska och naturvetenskapliga tänkande. I bygg och konstruktionsmiljön erbjuds dessa möjligheter samtidigt som intressanta och spännande lekmiljöer kan växa fram. I denna miljö bör det finnas byggmaterial med många olika egenskaper. Det bör även finnas material som bidrar till att utmana fantasi och leklust. Miljön för bygg och konstruktion bör inte ligga i de allra minsta rummen eftersom aktiviteterna ofta kräver ett större utrymme.

Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik

Barnen ska ges möjlighet till att utforska och undersöka sina egna teorier kring naturvetenskap och teknik. Tillsammans med förskollärare och barnskötare ska barnen få upptäcka och sortera t.ex. olika sorters växter, vilka saker som flyter eller sjunker eller källsortera förskolans avfall. Vidare bör det finnas material så att barnen kan utforska naturvetenskapen med hjälp av hypoteser, olika undersökningar och reflektion tillsammans med förskollärare och barnskötare.

Miljö för att läsa, lyssna och berätta

Barnen ska, enskilt och i mindre grupper, ges möjlighet att titta och lyssna till berättelser. I denna miljö bör det finnas gott om böcker och musik på olika språk och från olika länder. Det ger barnen möjlighet att känna igen sig eller att lära sig om andra. Utöver detta ska böcker och berättelser erbjuda en mångfald av genrer samt bidra till att utmana normativa föreställningar. Det bör även finnas material för att berika berättandet liksom möjlighet till samtal och diskussioner.

Miljö för interaktion och rollek

Barnen ska ges möjlighet att utveckla sin fantasi och föreställningsförmåga, både enskilt tillsammans med andra barn och i dialog med vuxna. Här ska barnen ges möjligheter både till egeninitierad lek och till sammanhang såsom dramalek och teater. Genom iscensättning av lekvärldar kan barnen sätta lärande och upplevelser i meningsfulla sammanhang. Barnen ska i denna miljö erbjudas verktyg och material för att ikläda sig olika roller, ta olika positioner och förstå världen

genom att försätta sig i ett meningsskapande. Med detta som utgångspunkt behöver miljön vara utformad för att värna barnens lekstyrka och för att vara en plats där barn kan bearbeta sina funderingar och ställa frågor.

Lärmiljöer med huvudsakligt fokus inomhus

Miljö kring måltidssituationer

Genom att se maten och måltiden i ett pedagogiskt sammanhang främjas en hälsosam livsstil hos både barn och personal.

Goda matvanor grundläggs i barndomen och i Livsmedelsverkets riktlinjer lyfts aspekter som påverkar upplevelsen av måltidsmiljön (se **bilaga 1**). Barn ska må bra i matsituationen vilket betyder att måltidssituationen behöver vara trivsamt och maten vällagad och god. Att designa och möblera måltidsmiljön för att skapa en behaglig ljudnivå är därför viktigt. För att locka till god aptit är det också det sinnliga viktigt, såsom att maten doftar gott, ser aptitlig ut, smakar bra och serveras i en lugn och tilltalande miljö.

Miljö kring hygiensituationer

I WC och skötrum ska barnen ges möjligheter att utvecklas självständighet. Här ges också möjlighet och utrymme för både lärande och omsorg. Leken har en central plats i dessa rum då vatten ofta fascinerar barn; upptäckandet av vatten bjuder in till utforskande och upplevelse där flera sinnen används samtidigt. I hygienutrymmen är det extra viktigt att barns integritet värnas.

Miljö kring entréhallsituationer

Entrén och hallen är ofta det första rum barn, föräldrar, personal och besökare möter i kontakten med förskolan. Här skapas många gånger ett första intryck av förskolan och de som vistas i den. Entrén och hallen ska ge ett välkomnande intryck och skapa en känsla av nyfikenhet hos barnen.

Hallen har också en kommunikativ funktion mellan förskola och hem, här finns dokumentation som berättar om barnens lek, lärande, intressen och vardag på förskolan. Lärande och utveckling till självständighet har också en given plats i hallen, t ex genom att barnen ges möjlighet till att ta ansvar för påklädning genom att både pröva själva och hjälpa andra.

Lär miljör med huvudsakligt fokus utomhus

För att bjuda in till lek, rörelse och eget utforskande hos barnen ska förskolegården vara utformad utifrån de lärmiljöer som beskrivs ovan. På gården och i närmiljön ska barnen ges möjlighet till lek genom att upptäcka, undersöka och utforska. Det utforskande arbetet kännetecknas av att barnen får ställa frågor och sortera det som sker både i planerad och spontan undervisning. Genom lek ges barnen möjlighet till rika sinnesupplevelser i form av lukt, ljud, känsel, syn och smak. Det pågående utforskandet i utemiljön bör integreras och berika de processer som pågår inne på förskolan.

Rörelse, en viktig del av barns hälsa och välbefinnande

Många barn vistas större delen av sin vakna tid i förskolan. Det innebär att förskolan har en viktig uppgift att uppmuntra barn till utevistelse och etablera goda hälsobeteenden.

Förskolegården ska på ett roligt och lustfyllt sätt stimulera barnen till att vilja röra sig, testa och lära känna sin kropps fysiska möjligheter med stöd av förskollärare och barnskötare. Barn ska därför kontinuerligt erbjudas utevistelse med inslag av rörelseaktiviteter i olika tempo och med möjlighet till varierade rörelsemönster. Detta kan ske genom till exempel dans eller att barnen får i uppgift att uppfinna rörelsemiljöer utomhus, gärna i grupp eftersom det kan gynna språk och samarbete. Barnen ska ges möjligheter till rörelsemiljöer som går att förändra och variera så att de upplevs som roliga och stimulerar barnen till nya utmaningar. Förskolegården ska därför ha egenskaper från de tre zonerna, trygg, vidlyftig och vild och i gårdens utformning bör Boverkets rekommendationer beaktas (se **bilaga 1**) På förskolegården behöver barnen ges utrymme till varierande och fartfyllda lekar, vilket ställer krav på att förskolans personal har en tydlig struktur för gårdens nyttjande.

Miljö för miljömässig hållbarhet

Barnen ska ges möjlighet att etablera hållbara vanor genom att vårda sin förskolegård och sitt närområde, exempelvis genom att odla, plocka skräp och att utforska det som växer och lever i omgivningen. På förskolegården bör det finnas möjlighet att uppleva biologisk mångfald och ekosystemstjänster som till exempel insekter som pollinerar förskolans frukt och bärbuskar eller nedbrytare som bryter ner blad som fallit ner på marken.

Att barnen skapar en relation till sin omgivning kan också bidra till att barnen vill fortsätta att vara rädda om den. Om barnen får möjlighet att lära känna växter, djur och natur runt förskolan kan ett intresse för naturen skapas och utvecklas och därmed också ett intresse för att en hållbar samhällsutveckling.

Förväntningar

Riktlinjerna tydliggör vilka förväntningar som ställs på olika funktioner i organisationen för att nå samsyn och utveckling inom förskolan.

All personal ska

- nyttja och behärska relevant kunskap för att kunna ta hand om de pedagogiska lärmiljöerna inne och ut på förskolan
- använda de pedagogiska lärmiljöerna som stöd i arbetet för att berika barns lek och lärande
- ta del av aktuell litteratur kring den pedagogiska lärmiljöns betydelse för barns lek och lärande

Förskollärare ska

- hålla sig uppdaterad med aktuell forskning och litteratur om den pedagogiska lärmiljöns betydelse för barns lärande
- förankra utbildningen i beprövad erfarenhet och aktuell forskning om pedagogiska lärmiljöer
- ha god förståelse för och praktisk kunskap om hur de pedagogiska lärmiljöerna kan användas för att leda till ett bättre lärande och ökad måluppfyllelse för utbildningen
- kontinuerligt utveckla och använda de pedagogiska lärmiljöerna för att främja barns lärande
- ha god förståelse för att ta tillvara barns vardagserfarenheter och utifrån dessa skapa meningsfulla lekvärldar och tillägg i de pedagogiska lärmiljöerna
- ha god kunskap för att undervisa om och säkerställa ansvarsfullt nyttjande av de pedagogiska lärmiljöerna

Biträdande rektor ska

- ha kunskap om teorier, forskning och beprövad erfarenhet om pedagogiska lärmiljöer för att kunna driva och leda arbetet på förskolenivå
- ha adekvat förmåga att operativt leda arbetet med att skapa likvärdiga pedagogiska lärmiljöer på förskolan och i förskoleenheten
- följa upp och stödja pedagoger i arbetet med de pedagogiska lärmiljöerna för att säkra likvärdighet och kvalitet i utbildningen

- skapa förutsättningar för att kompetensutveckla förskollärare och barnskötare kring arbetet med pedagogiska lärmiljöer
- följa upp och utvärdera hur de pedagogiska lärmiljöerna stödjer undervisning och lärande samt vidta åtgärder för att utveckla lärmiljöerna och vid behov upprätta handlingsplan.

Rektor ska

- ha kunskap om teorier, forskning och beprövad erfarenhet om pedagogiska lärmiljöer för att kunna driva, leda och följa upp arbetet på förskoleenhetsnivå
- ha adekvat förmåga att strategiskt leda utvecklingsarbetet för likvärdiga pedagogiska lärmiljöer på förskolan och i förskoleenheten
- följa upp och stödja biträdande rektor i arbetet med pedagogiska miljöer med sikte på utbildningens kvalitet och likvärdighet
- strategiskt följa upp behov och skapa förutsättningar för att kompetensutveckla förskollärare och barnskötare kring arbetet med pedagogiska lärmiljöer
- bedriva systematisk omvärldspaning inom forskning, media och litteratur gällande pedagogiska lärmiljöns och materialets betydelse för barns utveckling och lärande

Verksamhetschef ska

- ha kunskap om teorier, forskning och beprövad erfarenhet om pedagogiska lärmiljöer för att driva utvecklingsarbetet inom verksamhetsområde förskola
- ta ansvar för att leda arbetet med implementeringen av riktlinjerna
- ha adekvat förmåga att strategiskt leda utvecklingsarbetet för likvärdiga pedagogiska lärmiljöer i verksamhetsområde förskola
- skapa förutsättningar för att rektor ska kunna utveckla utbildningens förutsättningar och följa upp det i det systematiska kvalitetsarbetet
- följa upp och stödja rektorernas arbete med pedagogiska lärmiljöer med sikte på utbildningens kvalitet och likvärdighet

Uppföljning

Uppföljning av riktlinjerna sker årligen med stöd av det matrismaterial som återfinns längst bak i dokumentet. Uppföljningen är en del av det systematiska kvalitetsarbetet på förskole, enhets- och huvudmannanivå.

Tidplan

Riktlinjerna ska implementeras inom verksamhetsområde förskola med start under höstterminen 2020.

Matrisunderlag

I följande material kommer två matriser presenteras. Dessa fungerar som underlag för bedömning av kvalitén i de olika lärmiljöerna.

Matris för förskolans lärmiljöer inomhus

De åtta lärmiljöer som ska finnas representerade inomhus på samtliga kommunala förskolor i Botkyrka är följande:

1. Miljö för estetiska lärprocesser
2. Miljö för bygg och konstruktion
3. Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik
4. Miljö för att läsa, lyssna och berätta
5. Miljö för interaktion och rollek
6. Miljö kring måltidssituationer
7. Miljö kring hygiensituationer
8. Miljö kring entréhallssituationer

Nedan presenteras en matris i två delar som syftar till att säkerställa att samtliga förskolor har dessa åtta miljöer samt använder dem på ett sätt som gynnar hög kvalitet. Matrisen ska användas för att bedöma nuläget i de pedagogiska lärmiljöerna samt identifiera utvecklingsområden. Den fungerar även som stöd för att underlätta en likvärdig bedömning av de pedagogiska lärmiljöerna i Botkyrkas kommunala förskolor.

De åtta lärmiljöerna ska utformas utifrån den beskrivning som finns för respektive miljö. De **viktiga utgångspunkterna** samt de **centrala begreppen** ska återspeglas i samtliga lärmiljöer. Matrisen är därför uppbyggd utifrån dessa **viktiga utgångspunkter** och **centrala begrepp**. På så sätt kan matrisen hjälpa er säkerställa att den komplexitet som behövs för att uppnå och bibehålla hög kvalitet i förskolans lärmiljöer återfinns i samtliga lärmiljöer både utomhus och inomhus.

Matris 1a

Lärmiljöernas innehåll och funktion	Miljö för estetiska läroprocesser	Miljö för bygg och konstruktion	Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik	Miljö för att läsa, lyssna och berätta	Miljö för interaktion och rollek	Miljö kring måltidssituationer	Miljö kring hygien-situationer	Miljö kring entréhall-situationer
Gynnar delaktighet/demokrati								
Gynnar språkutveckling								
Tillgängligt och inkluderande								
Gynnar uppdelning i små grupper								
Gynnar transdisciplinärt lärande								
Gynnar kreativitet								
Uppmuntrar till lek								
Estetiskt tilltalande								
Valmöjligheter finns								
Självinstruerande								
Digitalitet berikar miljön								
Tilläggsmaterial som utmanar fantasi och lärande finns								

I **matris 1a** markerar ni hur pass väl varje lärmiljö återspeglar **viktiga utgångspunkter** och **centrala begrepp**. Ni markerar med siffror utifrån en fyrgradig skala enligt nedan:

- 1- Otillräcklig**
Innebär att utgångspunkten helt eller till stor del saknas i lärmiljön
- 2- Minimal**
Innebär att utgångspunkten till viss del finns representerat i lärmiljön
- 3- God**
Innebär att utgångspunkten till hög del finns representerat i lärmiljön
- 4- Utmärkt**
Innebär att utgångspunkten fullt ut finns representerat i lärmiljön

När ni gått igenom i vilken grad de åtta lärmiljöerna återspeglar Botkyrkas **viktiga utgångspunkter** och **centrala begrepp** sammanställer ni helheten genom att addera de siffror som respektive lärmiljö fått i **matris 1a**. Dessa uppgifter överförs sedan till **matris 1b**. De färgmarkerade rutorna i **matris 1b** ger en indikation om kvalitén i respektive lärmiljö och kan därför fungera som diskussionsunderlag i fortsatt utvecklingsarbete. **Matris 1a** kan även användas för att säkerställa att det inte är någon **viktig utgångspunkt** eller **centralt begrepp** som saknas i samtliga lärmiljöer.

Matris 1b

Sammanställning av:	Otillräcklig 12-19	Minimal 20-29	God 30-39	Utmärkt 40-48
Miljö för estetiska lärprocesser				
Miljö för bygg och konstruktion				
Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik				
Miljö för att läsa, lyssna och berätta				
Miljö för interaktion och rollek				
Miljö kring måltidssituationer				
Miljö kring hygiensituationer				
Miljö kring entréhallssituationer				

Om en eller flera lärmiljöer återfinns i kategorin ”Otillräcklig” ska det upprättas en handlingsplan för att säkerställa utveckling av den eller dessa miljöer. Biträdande rektor ansvarar för att upprätta handlingsplanen där det tydligt ska framgå **hur** kvalitén i miljön ska höjas, **vem** som ska göra **vad** och vid vilka datum den kontinuerliga **uppföljningen** av handlingsplanen ska genomföras. Handlingsplanen behöver också innehålla en **analys** där tänkbara anledningar till varför miljön haft en bristfällig kvalitet redogörs för. Mall till handlingsplan bifogas som **bilaga 2**.

Matris för förskolans lärmiljöer utomhus

De sju lärmiljöer som ska finnas representerade utomhus på samtliga kommunala förskolor i Botkyrka är följande:

1. Miljö för estetiska lärprocesser
2. Miljö för bygg och konstruktion
3. Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik
4. Miljö för att läsa, lyssna och berätta
5. Miljö för interaktion och rollek
6. Miljö som gynnar rörelse
7. Miljö för miljömässig hållbarhet

Nedan presenteras en matris som ska hjälpa till att säkerställa att samtliga förskolor har dessa sju miljöer samt använder dem på ett sätt som gynnar hög kvalitet. Matrisen ska användas för att bedöma nuläget i de pedagogiska lärmiljöerna samt identifiera utvecklingsområden. De fungerar även som stöd för att underlätta en likvärdig bedömning av de pedagogiska lärmiljöerna i Botkyrkas kommunala förskolor.

De sju lärmiljöerna ska utformas utifrån den beskrivning som i riktlinjerna finns för respektive miljö. De **viktiga utgångspunkterna** och de **centrala begreppen** ska återspeglas i samtliga lärmiljöer. Matrisen är därför uppbyggd utifrån dessa utgångspunkter och begrepp. På så sätt kan matrisen hjälpa er säkerställa att den komplexitet som behövs för att uppnå och bibehålla hög kvalitet i förskolans lärmiljöer återfinns i samtliga lärmiljöer både utomhus och inomhus.

Matris 2a

Lär miljörernas innehåll och funktion	Miljö för estetiska läroprocesser	Miljö för bygg och konstruktion	Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik	Miljö för att läsa, lyssna och berätta	Miljö för interaktion och rollek	Miljö som gynnar rörelse	Miljö för miljömässig hållbarhet
Gynnar delaktighet/demokrati							
Gynnar språkutveckling							
Tillgängligt och inkluderande							
Gynnar uppdelning i små grupper							
Gynnar transdisciplinärt lärande							
Gynnar Kreativitet							
Estetiskt tilltalande							
Självinstruerande							
Uppmuntrar till lek							
Valmöjligheter finns							
Digitalitet berikar miljön							
Tilläggsmaterial som utmanar fantasin och lärandet finns							

I **matris 2a** markerar ni hur pass väl respektive lärmiljö återspeglar de **viktiga utgångspunkterna** samt de **centrala begreppen**. Ni markerar med siffror utifrån en fyrgradig skala enligt nedan:

1. Otillräcklig

Innebär att utgångspunkten helt eller till stor del saknas i lärmiljön

2. Minimal

Innebär att utgångspunkten till viss del finns representerat i lärmiljön

3. God

Innebär att utgångspunkten till hög del finns representerat i lärmiljön

4. Utmärkt

Innebär att utgångspunkten fullt ut finns representerat i lärmiljön

När ni gått igenom i vilken grad de sju lärmiljöerna återspeglar Botkyrkas **viktiga utgångspunkter** och **centrala begrepp** sammanställer ni helheten genom att addera de siffror som respektive lärmiljö fått i **matris 2a**. Dessa uppgifter överförs sedan till **matris 2b**. De färgmarkerade rutorna i **matris 2b** ger en indikation om kvalitén i respektive lärmiljö och kan därför fungera som diskussionsunderlag i fortsatt utvecklingsarbete. **Matris 2a** kan även användas för att säkerställa att det inte är någon **viktig utgångspunkt** eller **centralt begrepp** som saknas i samtliga lärmiljöer.

Matris 2b

Sammanställning av:	Otillräcklig 12-19	Minimal 20-29	God 30-39	Utmärkt 40-48
Miljö för estetiska lärprocesser				
Miljö för bygg och konstruktion				
Miljö för laboration, naturvetenskap och teknik				
Miljö för att läsa, lyssna och berätta				
Miljö för interaktion och rollek				
Miljö som gynnar rörelse				
Miljö för miljömässig hållbarhet				

Om en eller flera lärmiljöer återfinns i kategorin "Otillräcklig" ska det upprättas en handlingsplan för att säkerställa utveckling av den eller dessa miljöer. Biträdande rektor ansvarar för att upprätta handlingsplanen där det tydligt ska framgå **hur** kvalitén i miljön ska höjas, **vem** som ska göra **vad** och vid vilka datum den kontinuerliga **uppföljningen** av handlingsplanen ska genomföras. Handlingsplanen behöver också innehålla en **analys** över tänkbara anledningar till varför miljön haft en bristfällig kvalitet. Mall till handlingsplan bifogas som **bilaga 2**.

Referenser

Livsmedelsverket, 2016. *Bra måltider i förskolan*. Uppsala: Livsmedelsverket

Palmer, 2011. *Hur blir man matematisk? Att skapa nya relationer till matematik och genus i arbetet med yngre barn*. Stockholm: Liber.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SKOLFS 2018:50. *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket.

UNICEF, 2009. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige

Vetenskapsrådet, 2015. *En likvärdig förskola för alla barn –innebörder och indikatorer*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vygotskij, 1995. *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Bilagor

Bilaga 1. Styrdokument, allmänna råd och riktlinjer med betydelse för pedagogiska lärmiljöer i förskola

Bilaga 2. Mall till handlingsplan